

Biyografi kitapları hakkında birkaç düşünce

RIFAT N. BALI

Batı âleminin yayın piyasasında biyografilerin son derece önemli bir yer tuttuğunu yazmak, malumu ilâm etmekten başka bir şey değil. Bugün Avrupa veya Amerika'nın orta boy bir şehrindeki herhangi bir kitabevine adını atmış olan herkes, biyografi türü kitaplar için ayrı bir bölümün mevcut olduğunu pekâlâ bilir. Bu bölümlerde aynı şahsiyetin birden çok, "tuğla kalınlığında" biyografisinin yer aldığı da bir başka gerçek. Artık okur için, ilgilendiği şahsın biyografisini seçmek, meşrebine kalmış bir şey.

Batı âleminde hal böyle iken, Türkiye'de durum çok iç açıcı değil. Üzerinde en çok söz söylenmiş ve yazı yazılmış, şahsiyeti ve icraatı hakkında en çok methiye ve eleştiri düzenlenmiş Mustafa Kemal Atatürk için yazılmış biyografilere bakıldığında Şevket Süreyya Aydemir'in *Tek Adam* kitabının dışında, kalıcı evsaf taşıyan çok fazla telif çalışmanın mevcut olmadığı hemen fark edilebilir. Buna karşın Lord Kinross'un 1964 yılında yayınladığı *Atatürk: The Rebirth of a Nation* ile bu eserden kırk yıl sonra Andrew Mango'nun 2004 yılında yayınladığı *Atatürk*'ün, bugüne kadar yazılmış en iyi Atatürk biyografileri olduğu ve bu eserlerin büyük ölçüde Türk kaynaklarına dayanarak hazırlandığı, bilinen bir gerçek. Denebilir ki, "madem bu eserler basılı Türkçe kaynaklara göre hazırlanmış, o zaman neden bir Türk araştırmacı aynı kaynaklara dayanarak benzeri bir biyografi yazmak çok kolay bir şey değil, zira bu tarihi kişiler dokunulmaz şahsiyetlerdir, eleştirel bir bakış açısı ile konuya yaklaşmak içinde bulunduğumuz şartlar nedeniyle kolay değildir," gibisinden bir

cevap getirildiğini düşünelim. Hal böyle olmamasına rağmen, bir an için, hakikaten bu tarihi şahsiyetler için yeni bir biyografi yazmanın zor olduğunu kabul edelim ve başka alanlarda temayüz etmiş kişiler hakkında yayınlanmış biyografilere göz atalım...

Bugün İstanbul'da, orta büyüklükte herhangi bir kitabevine giren, biyografi okumaya meraklı okur, çok sayıda telif eser ile karşılaşacak ve bundan çok memnun olacaktır. Artık günümüzde, alanında sivrilmiş birçok şahsiyet hakkında kimi zaman birden çok biyografi mevcut. Okurun artık seçim yapma lüksü var... Kötümser, sinik olmak, biyografilere bakıp müstezhi bir ifade ile dudak bükmek için herhangi bir sebep yok. Acaba?..

Bana kalırsa, bu kadar iyimsel olmak için çok fazla sebep mevcut değil. Evet, geçmişe kıyasla daha fazla sayıda biyografiye karşı karşıyayız. Ancak yöntem olarak nasıtlı hazırlanmalarına bakıldığında birkaç türün mevcut olduğu, her bir türün de kendi içinde az çok problem barındırdığı hemen göze çarpacaktır. Türler şöyle sıralanabilir: a) Kurgu ile kurgu olmayan bilgilerin harmanlandığı romanımsı bir üslupla hazırlananlar, b) "kopyala-yapıştır" yöntemiyle basından ve internet ortamından derlenen bilgilerle hazırlananlar, c) gazeteciler tarafından hazırlananlar, d) nehir söyleşiler. Özellikle romanımsı üslupla hazırlanan biyografilerin çoğunda intihal en büyük sorun. Yazarlar "bu romandır, kaynak göstermeye gerek yok" gibisinden bir mazeretin arkasına sığınıp intihali meşrulaştırmış durumdadılar. "Kopyala-yapıştır" yöntemi ile hazırlanan kimi biyografiler ise (örneğin, Aytekin-Gezici'nin kitapları), incelenen şahsiyet veya yazar hakkında basında yer alan yazıların derlenmesinden ibaret. Ko-

nusunda uzmanlaşmış (örneğin, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı muhabirleri veya gazetelerin Ankara temsilcileri) gazetecilerin hazırladıkları biyografiler, kimi zaman ciddi emek içeren (örneğin, Faruk Bildirici'nin biyografileri), çoğu zaman ise yazarın kişisel gözlemlerinden ibaret eserler. Günümüzde ise "nehir söyleşi" yöntemini kullanan biyografiler gittikçe yaygınlaşmakta. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarının yayınladığı bir tür olan bu biyografilerde, biyografisi hazırlanan şahsiyet ile uzunca (bir veya birkaç yıl) bir müddet boyunca devam eden mülakat yöntemi kullanılmakta. Biyografisi hazırlanan kişi suallere uzunca cevaplar vermekte, verilen cevapların bir araya getirilmesinden de biyografiler ortaya çıkmakta.

Nehir söyleşi yöntemiyle hazırlanan biyografi türünün de ciddi mahzurları var. En önde gelen mahzur, sorgulayıcının, "konu" durumunda olan şahsiyet ile empati kurması, şayet arkadaş değilse zaman içinde onunla arkadaş olması ve böylece eleştirel bakış içermeyen bir biyografinin ortaya çıkması. Muhtemelen burada "biyografi" kelimesini kullanmak doğru değil. "Otobiyografi" daha yerinde bir deyim, zira konu olan şahsiyetin hayatı kendi ağzından anlatılmakta, sorgulayıcı başka kaynakları araştırmadığından, biyografiye çok fazla bir katkıda bulunmama. Nitekim Murat Belge ile yapılan nehir söyleşiden oluşan ve Doğan Kitap-tan yayınlanan *Murat Belge: Bir Hayat...* kitabıyla ilgili olarak, "sorgulayıcı" Tüba Çandar ile yapılan bir mülakatta Çandar'ın, yaptığı çalışmanın nesnel olmadığına işaret etmesi doğru ve de çok önemli bir tespit. (*Birgün*, 18 Mart 2007) Ancak aynı mülakatta Çandar, bu durumun bir garesizliğin sonucu olduğunu, hiçbir

arşivin mevcut olmadığı "kayıtdışı bir toplum"da böylesi bir çalışmanın da önemli olduğuna işaret etmekte. Ancak bu tespit çok doğru değil. Türkiye'de arşivler mevcut. Gazete arşivleri, özel şahıs arşivleri, kişilerin belleklerinde muhafaza edilen ve henüz gün ışığına çıkmamış hatıralar ve yurtdışı arşivleri, mevcut kaynaklardan sadece birkaçı. Bu kaynaklar tarandığı takdirde, gerçeğe çok daha yaklaşan, daha vasıflı biyografiler hazırlamak mümkün.

Türkiye'de mevcut olmayan, arşiv değil. Türkiye'de mevcut olmayan, Tarih Vakfının başlattığı ve günümüzde başka kişi ve kuruluşlar tarafından devam ettirilen, kurum ve şirket tarihleri yazımı istisna teşkil etmek üzere, ciddi araştırmalara layık oldukları düzeyde ciddi telif ücreti ödemeye hazır yayınevleri ile yüksek telif ücretlerinin ödenmesi halinde pahalı ve "tuğla gibi" kitapları satın almaya hazır okur kitlesi. Türkiye'de eksik olan bir başka şey, dergi/gazete arşivlerinin dizinleri. *The New York Times*, *Washington Post*, *Le Monde* ve benzeri gazetelerin Türk muadilleri olan *Cumhuriyet*, *Radikal*, *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin yayın hayatına atıldıkları ilk günden başlamak üzere dizinlerinin hazırlanması olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır. Bu çalışmanın ikinci safhası, artık yayında olmayan ancak önem arz eden gazeteler (örneğin, eski adıyla *Hakimiyeti Milliye*, yeni adıyla *Ulus*) ile dergilerin (örneğin, *Yön*, *Devrim*, *Forum*, *Akis*, *Nokta*, *Kim*, *Yankı*) dizinlerinin hazırlanması. Bugün Türkiye'de bağımsız veya herhangi bir kamu ve özel kuruluşa bağlı araştırmacıların karşı karşıya kaldıkları en büyük sıkıntı, gazete ve dergi dizinlerinin namevcudiyetidir. Bunun gerçekleşmesi halinde, tozlu ve sararmış gazete ve dergi sayfaları arasından nice ilginç ve önemli bilgiler ortaya fırlayacaktır.

Ancak araştırmaya, araştırmacıya ve bilgiye zerre kadar önem verilmediği, intihalin sıradanlaştığı ve olağanlaştığı, bilginin bedava elde edilmesinin son derece doğal karşılandığı, vasatlığın bir ideolojiye ve standarda dönüştüğü bir ortamda, bu rüyanın gerçekleşmesi için daha uzunca süre beklemek gerekeceği aşikâr. ♦